

УДК 141.7: 165.6/8

Б. О. Носач

РЕВОЛЮЦІЙНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ДІЙНОСТІ: ВІД ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ ДО ЄДИНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті здійснюється спроба проаналізувати концепції соціальних змін в умовах постійно функціонуючих локальних конфліктів з точки зору забезпечення ними процесу формування єдиного соціокультурного простору. Доводиться необхідність узгодження сучасних світових і національних тенденцій соціальних конфліктів із попередніми для того, щоб уявляти масштаби та логіку дії кожного напрямку. У свою чергу, революційні зміни, не дивлячись на можливість нищівних руйнувань, все одно мають творчий характер, сприяють формуванню особливого типу людини та відповідного їйого потребам культурного середовища, а моделювання цивілізаційних перспектив тієї чи іншої країни стає неможливим поза дослідженням сутності самого соціокультурного процесу розвитку її народу, який базується на традиціях, національній ідентичності, принципах господарської культури та специфічній взаємодії рушійних сил соціального розвитку.

Ключові слова: соціальні зміни, революція, локальний конфлікт, соціокультурний простір, соціум, цивілізація, мораль, трансформація війни.

Вступ

Сучасний розвиток соціуму уособлює собою складний багаторівневий комплекс динамічних соціально-політичних і економіко-господарських систем. Можемо констатувати, що трансформаційні процеси у суспільному житті людини сьогодні набувають стрімкого характеру змін, тому кожна країна опиняється перед об'єктивними викликами глобалізаційної епохи. «Реальністю ХХІ ст. стало самообмеження національно-державного суверенітету. Більшість малих країн, замість того щоб боротися за власний суверенітет на міжнародній арені, свідомо передають його країнам (чи організаціям) більш впливовим, що значною мірою можна пояснити тим, що у нинішньому глобалізованому світі на перший план виходять проблеми міжнародної безпеки, оскільки існує реальна загроза неконтрольованого розпаду Вестфальської системи міжнародних відносин, коли суверенним вважатиметься лише той суб'єкт міжнародних відносин, який у виняткових випадках буде спроможний проігнорувати норми міжнародного права, щоб забезпечити вирішення завдань вищого рівня, від яких, на його думку, залежатиме існування держави» (Ожеван, Дубов, 2017: 157).

Дотепер соціальні революції та військові конфлікти визначають образ ХХІ ст., а центральними політичними темами залишаються форми і способи революційного перетворення дійсності. Ідеологи ХІХ ст. в основному пропонували діалектико-дуалістичний підхід для дослідження конфліктних ситуацій суспільних змін, пояснюючи розвиток історичних подій спробами вирішення таких протилежностей, як імперіалізм і комунізм, націоналізм та інтернаціоналізм тощо. Сучасні реалії нашого часу змінили багато положень у таких концепціях, але однозначних відповідей ми сьогодні не маємо, а загрози тотального знищення людей у військових конфліктах і вирі революційних катастроф досі залишаються вкрай актуальними. Важливим є той факт, що «взаємний вплив і взаємозв'язок між війною і революцією невинно зростає, причому акцент їхніх взаємовідносин все більше зміщується від війни до революції. Безумовно, взаємозв'язок між війною і революцією не такий уже новий; він народжувався разом із революціями, яким війна за визволення або передувала, або відбувалася одночасно. Так було у

випадку американської революції; або самі революції вели до оборонних чи визвольних війн, як це відбувалося у Франції. Разом із тим, наше століття стає свідком ще і третьої, абсолютно нової можливості, коли зростання жорстокості війни служить ніби прелюдією до кульмінації насильства і революції (саме так сприймав Пастернак в «Докторі Живаго» війну і революцію в Росії). Або, навпаки, коли світова війна стає наслідком революції, свого роду громадянської війни, яка охопила всю землю (як не безпідставно оцінюється багатьма дослідниками Друга світова війна). Після неї прописною істиною стає те, що результатом війни є поява революції, а єдине, що змогло би виправдати такий розвиток подій, – це прихильність даної революції свободі. І якщо нам не належить повністю щезнути, то більш ніж вірогідно, що саме революції, а не війни, будуть супроводжувати нас у недалекому майбутньому» (Арендт, 2011: 13-14). Як бачимо, соціально-філософські концепції соціальних змін сприяють дослідженню глибинних культурних та економіко-господарських процесів, допомагають виявити адекватні науково-сформованих структур сучасним економіко-господарським реаліям, забезпечують гносеологічну трактовку та можливості прогнозування трансформаційних процесів для всієї світової спільноти. А такі питання сьогодні залишаються відкритими для дослідження.

Отже, українське суспільство має всі можливості не втратити зміст новітніх трансформаційних явищ і тенденцій у невизначеному просторі майбутнього поступу та надати їм принципів для своєї країни альтернативи розвитку. У такій ситуації набуває значення процес з'ясування джерел, ресурсів і способів суспільних перетворень, які б могли сформувати безпечні виміри покращення життя планетарної людини ХХІ століття. Як видно, актуальність теми дослідження є безперечною.

Мета дослідження

У статті досліджується проблематика сучасних теоретико-методологічних підходів до наповнення змістом нових революційних способів соціальної взаємодії в процесі перетворення дійсності від постійно присутніх локальних конфліктів до формування єдиного соціокультурного простору.

Методологія дослідження зумовлюється проблематикою поставлених завдань, характером і джерелами отримання необхідної інформації. У нашому науковому аналізі застосовуються соціокультурний підхід, системно-логічний метод, метод конференції ідей, методи компаративного аналізу, стратегічних орієнтирів та соціального моделювання для прогнозування результативності змін.

Результати

Неможливо пояснити процес формування сучасного розуміння таких феноменів, як «європейські країни», «європейські цінності», «єдиний європейський простір», без з'ясування характерних ознак революції, війни, боротьби за національну незалежність тощо. Мова йде про те, що будь-яка людська діяльність стосовно перетворення навколишньої дійсності (особливо присутність революційних змін) включає в себе різноманітні культурні фактори впливу, а також енергію і здібності людини, завдяки яким забезпечується процес трансформації всередині самої соціальної реальності. «Велика революція – це наповнення сенсом творення нового різновиду у великій різноманітності людства. Жоден із великих національних характерів Європи не є старшим від одного тисячоліття. Жоден із цих характерів не створювався поза ставленням до нього вже існуючих попередніх типів. Кожна нація була покликана зіграти свою партію у великій симфонії, в якій людина чула одкровення свого особистого характеру та долі. Європейська «нація» – це одна різновидність, що усвідомлює свою взаємодію з іншими різновидами людини. На глибині цих революційних різновидів ми можемо провести чітку розмежувальну лінію між випадковим різновидом у природі та відмінностями між людьми в суспільстві. Відмінність людини від світу тварин і рослин полягає у тому, що вона діє перед лицем інших представників людського роду» (Розеншток-Хюсси, 2002: 596-597), – вважає з цього приводу О. Розеншток-Хюссі.

Отже, можемо стверджувати, що специфікою революційних змін, не дивлячись на іноді їхній нищівний характер, є творчий потенціал таких перетворень, який кожного разу формує особливий тип діючого суб'єкта та відповідне йому культурне середовище: «Великі революції можна розглядати і як найбільш драматичні, а, можливо, і як найбільш успішні спроби в історії людства здійснити на мікросоціальному рівні утопічне уявлення із сильними гностичними компонентами. Такому уявленню була властива значна кількість характеристик, загальні з протофундаменталістськими течіями, за винятком того, що для революцій характерною була орієнтація на майбутнє як центральний компонент культурної програми сучасності» (Ейзенштадт, 1999: 30).

Звернемося до думки О. Розенштока-Хюссі стосовно того, що історія революційних змін є фактично історією змін «простору влади», яка бажає максимального розширення у світовому просторі, але при цьому сприяє формуванню єдиного людського роду. Кожна революційна зміна доповнює попередні способи життєдіяльності

людини новими якими й елементами культури: «Жодна із цих національних революцій не є локальною за своїми цілями і результатом. Зерно кожної з них закопане в одній певній частині землі. Як будь-яка форма земного життя, вона повинна знайти поле, де пустить коріння. Кожне дерево, посаджене на полі однієї нації, приносить плоди всьому людству. Плоди з дерева революції – це предмети експорту в інші країни. Німецька теологія, англійський спосіб правління, італійський живопис, французька література відомі кожному як найвизначніший вклад країни в життя всіх інших» (Розеншток-Хюсси, 2002: 578). Процес постійного історичного переплетення соціокультурного простору різних країн у єдиний сучасний мережевий простір глибоко представлений в українській вітчизняній думці в теорії суспільного поступу.

Класична теорія розвитку і прогресу базується на об'єктивному характері законів перетворення, у той час як головною для людини є зовсім інша дилема. Проблема полягає у тому, що результати світоперетворень мають уособлювати їхній позитивний або негативний сенс існування для людини.

Тому, головними у процесі перетворень є не стільки виробничо-матеріальні показники (їх можна зафіксувати у вигляді статистичних даних), а безпосередньо стан соціального комфорту та моральне самопочуття людей. Крім того, необхідно підкреслити, що розуміння світоперетворення як поступу спирається на той факт, що певні зрушення, які набувають загальносвітового або загальносуспільного значення, спочатку не мають всеохоплюючого характеру. Звертаючись до ідей українського класика літератури І. Франка, можна сказати, що поступ започатковується у якомусь одному місці, а потім у вигляді хвилі поширюється та охоплює різноманітні світові центри, які, у свою чергу, реагують створенням власних дійових хвиль. Результатом такого «хвилеподібного» дійства є як світовий, так і суспільний «вир життя», що народжує нові і незвичні форми та явища, які неможливо було спрогнозувати заздалегідь.

Зазначений нами процес не завжди носить лінійний характер і не вимагає, щоб у ньому вбачали прогресивний розвиток. Він уособлює творчий підхід, а тому його наслідки можуть мати суперечливий характер як у структурі світу, так і в соціально-економічному бутті. Сенс філософії поступу полягає в тому, що вона є методологією позитивного зібрання національного розмаїття й розпорощеного у таке творче ціле, що створює своє особливе буття, тому серед невизначеності сучасного економічного світу, господарських ринкових подій та змін вона спирається, в першу чергу, на свободу волі людини (Герасимова, 2008: 158). Але сьогодні ми стикаємося з новими формами революційних перетворень і принциповими змінами у розумінні соціальних конфліктів. Наприклад, семантика самого терміну «локальний конфлікт», або «війна», «тероризм», «повстанський рух» стають найбільш важливою формою військового конфлікту нашого часу: «Судячи з усього, про політичне значення конфліктів «низької інтенсивності» краще за все

свідчить те, що їхні результати, на відміну від результатів традиційних війн, як правило, визнавалися міжнародною спільнотою. Дуже часто їхнє визнання відбувалося до, а не після перемоги тієї або іншої сторони конфлікту, що надає несподіваного ракурсу взаємодії права і сили у сучасному світі. З цієї точки зору, «за плодами їхніми зможете дізнатися про них» – сам термін «конфлікт низької інтенсивності» дає хибне уявлення про свою сутність» (Кревельд, 2005: 33), – вважає М. Кревельду своїй роботі «Трансформація війни».

Мова йде про таку ситуацію глобального світу, коли за наявності ядерної зброї може в один день зникнути наша цивілізація. Більше того, сама ядерна зброя та рівень її технічного забезпечення з матеріально-економічної точки зору є сьогодні дешевшою в утриманні, ніж звичайні збройні сили, особливо це стосується утримання особового складу. Відповідно, трансформаційні зміни у перетворенні дійсності, як і будь-яка діяльність людини, обумовлюється факторами зовнішнього впливу. Вона визначається здібностями та продуктивністю зусиль діючого суб'єкта соціальних змін.

Обговорення

Перші ідеї стосовно проблематики революційних змін та політичних конфліктів належать таким античним філософам як Платон, Арістотель, Сенека, а також мислителям епохи Відродження Н. Макиавеллі, Т. Мору і західноєвропейським філософам Т. Гоббсу, Дж. Локку, Ж.-Ж. Руссо тощо. Окреме місце у зазначеній темі належить соціалістам-утопістам К. А. Сен-Сімону, Ш. Фур'є та Р. Оуену.

Характер революційних способів соціальних змін досліджується нами на прикладі як класичних творів (М. Бакуніна, Е. Дюркгейма, К. Каутського, О. Конта, К. Маркса, В. Парето, П. Ж. Прудона, П. Сорокіна, А. Токвіля), так і в працях сучасних дослідників (Е. Гидденса, Т. Парсонса, Ю. Хабермаса, П. Штомпки). Крім того, пропонувалися певні спроби поєднати дослідження у різних сферах знань. Наприклад, математичне вчення про прогресію Ж. Кондорсе застосовують до тлумачення суспільних процесів. Соціальні зміни визнаються досягненням людського розуму, а сам процес їхнього зростання і накопичення забезпечує позитивний характер зрушень у світі.

Звертаючись до глибинної проблематики поставлених питань, необхідно враховувати те, що «сучасна ситуація в світі, що склалася під впливом стрімкого розповсюдження вірусної інфекції COVID-19 і оголошення пандемії на початку 2020 року, завдала значних фінансових, матеріальних і моральних збитків самому феномену культурної взаємодії. Причому вона висвітила й інші виклики глобального порядку, пов'язані не лише з медичними, але й з економічними, енергетичними, соціально-політичними, екологічними проблемами, які завдали тяжкого удару в тому числі й по культурному спілкуванню представників різних націй, цивілізацій і навіть рас» (Дротянко, 2020: 16). Тому у вітчизняних наукових дослідженнях широко представлені ідеї стосовно тлумачення концепцій сучасних суспільних перетворень. Можемо виділити праці таких авторів, як В. Андрущенко, Е. Герасимової,

Л. Дротянко, Б. Кримського, М. Ожевана, М. Поповича, В. Шевченко та багатьох інших. Безпосередньо філософська концепція поступу стає ґносеологічним трактуванням сучасних трансформаційних процесів як у світовому господарстві, так і в Українській державі. Вперше ідея поступу зустрічається в «Ізборнику» Святослава, де вона тісно пов'язується із «запліднюючою» взаємодією «єства», під яким розуміються початком всього існуючого. При такому підході поступ розглядається як постійна творча властивість будь-якого «єства», через що унеможливується однозначність його виміру. Але як наукове вчення про перетворення соціальної історичної реальності поступ започатковується з другої половини XVII ст. Гуртом Чернігівських вчених у складі Л. Барановича, І. Галятівського, І. Гізеля, Л. Крцоновича тощо. А вже більш чітко виражених теоретичних форм воно набуває тільки наприкінці XIX ст. у творах М. Грушевського, М. Драгоманова, І. Франка тощо. Суспільним джерелом розвитку такого вчення на теренах України є спостереження за розмаїттям змін у людському існуванні, відсутність тотожності між буттям суспільства і держави, потрясіння в структурі соціальних станів. Так, ми спостерігаємо історичну реальність як світове ризоморфне середовище людського роду, зміну поколінь, що продовжують відтворювати архетипи своєї культури та набувати потенціалу, який стимулює перетворення в діяльній-творчому бутті людини (Герасимова, 2008: 153).

Отже, теоретичну базу нашої розвідки складають праці, по-перше, що були присвячені історичним особливостям революційних теорій (Дж. Голдстоун, Дж. Гудвін, Б. Мур, Дж. Пейдж, Е. Сельбін, С. Хантінгтон, Ш. Ейзенштадт); по-друге, які аналізують концепції неомарксизму (Т. Адорно, Г. Маркузе, М. Хоркхаймер); по-третє, що досліджують теорії постіндустріального та інформаційного суспільства (Д. Белл, Ж. Бодрійяр, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, М. Кастельс, Ж.-Ф. Ліотар, Е. Тоффлер, А. Турен та багато інших); по-четверте, це роботи, у яких представлено сучасне бачення революційних і військових конфліктів, можемо назвати таких авторів, як О. Гуржій, В. Дяченко, В. Кротюк, В. Мандрагеля, М. Требін. Окрему увагу, з точки зору теоретико-методологічних підходів дослідження, ми звертаємо на ознайомлення з монографією Б. Парахонського та Г. Яворської: «Сучасна війна – це війна у мізках і за мізки. Це війна за когнітивний та комунікативний контроль, за владу над свідомістю людей, їхніми емоціями, мисленням, розумом і, відповідно, над їхньою поведінкою. Це боротьба за домінування певних уявлень про світ та події в соціальному й індивідуальному довір'ї і одночасне руйнування протилежних, «ворожих» опійній та думок. Завдяки новітнім цифровим технологіям когнітивна територія війни поширюється на весь світ, стає глобальною. Водночас силовий складник війни, що приносить смерть та матеріальні руйнування, наразі діє у просторово обмежених, локальних вимірах. Обмежені масштаби військової активності супроводжуються необхідним поширенням дискурсу війни» (Парахонський, Яворська, 2019: 20). Як бачимо, аналізуючи сучасний

рівень досліджень теорій соціальних змін, можна зробити висновок про те, що світова спільнота сьогодні вимушена, разом із позитивними змінами у процесі свого формування, брати до уваги чимало глобальних проблем негативного характеру: світові економічні диспропорції розвитку, тероризм і військові конфлікти та багато інших, які загрожують не тільки подальшому розвитку, а й загалом існуванню нашої цивілізації.

Висновки

Актуальність теми дослідження, поряд зі спробами означити характерні риси нового укладу світової спільноти, підтверджує положення про те, що «соціокультурні особливості держави та її ідентичність під впливом глобалізації зазнають глибинних трансформацій, стимулюючи розмивання ідентичностей, нівелювання (вирівнювання) держав з усіма іншими однорідними державами, залученими до цього процесу. Понад те, процеси подібного нівелювання відбуваються цілком свідомо та цілеспрямовано, як, наприклад, у випадку з формуванням європейської ідентичності у межах Європейського Союзу, що всіляко підтримується наднаціональними управлінськими структурами ЄС» (Ожеван, Дубов, 2017: 142). Відповідно, визнаються необхідними для методології дослідження сучасних революційних змін комплекс таких положень:

- по-перше, актуальним стає вирішення історико-філософського питання щодо узгодження сучасних світових і національних тенденцій соціальних конфліктів із попередніми для того, щоб уявляти масштаби логіку дії кожного напрямку;

- по-друге, революційне перетворення дійсності, як і будь-яка діяльність людини, обумовлюється факторами культури: вона визначається здібностями та продуктивністю зусиль діяльного суб'єкта соціальних змін;

- по-третє, революційні зміни, не дивлячись на можливість великої кількості руйнувань, все одно мають творчий характер. Формується особливий тип людини та відповідне до її потреб культурне середовище;

- по-четверте, моделювання цивілізаційних перспектив тієї чи іншої країни стає неможливим поза дослідженням сутності самого соціокультурного процесу розвитку її народу, який базується на традиціях, національній ідентичності, принципах господарської культури та специфічному поєднанні рушійних сил соціальних конфліктів.

Отже, враховуючи рівність усіх людей перед наслідками майбутніх глобальних змін як природного, так і соціального характеру, можемо стверджувати, що результати змагання між державами будуть проявлятися не у відмінностях у сфері виробничо-діяльнісних ресурсів, а у сфері напластування народної культури, вираженням якої

є ідея нації. Піднесення української думки на рівень осягнення світу через ідеї етноцентризму підтверджує сучасну процедуру визнання специфіки культури і світової ролі різних націй.

Список літератури

1. Арентдт Х. О революции / Х. Арентдт. – М. : Издательство «Европа», 2011. – 464 с.
2. Герасимова Е. М. Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз: монографія / Е.М. Герасимова. – Чернівці : ЧДІЕУ, 2008. – 336 с.
3. Дротянко Л. Г. Міжкультурна комунікація і толерантність перед лицем глобальних загроз / Л. Г. Дротянко, С. М. Ягодзінський // Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(31). – К.: НАУ, 2020. – С. 15-21.
4. Кревельд М. Трансформація війни / Мартин ван Кревельд. – М. : Издательство ИРИСЭН, 2005. – 242 с.
5. Ожеван М. А. Homoex Machina. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства: монографія / М. А. Ожеван, Д. В. Дубов. – К. : НІСД, 2017. – 272 с.
6. Парахонський Б. О. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. – Київ : НІСД, 2019. – 560 с.
7. Розеншток-Хюсси О. Великие революции. Автобиография западного человека / О. Розеншток-Хюсси. – М. : Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2002. – 650 с.
8. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций / Ш. Эйзенштадт. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 416 с.

References

1. Arendt, H. (2011). *On revolutions* (On Revolution). Moscow: Izdatelstvo «Evropa» [in Russian].
2. Herasymova, E.M. (2008). *Ekonomiczni znannia u dyskursi stanovlennia hlobalizovanoho svitu: sotsialno-filosofskyi analiz* (Economic Knowledge in the Discourse of the Globalized World: Socio-Philosophical Analysis). Chernihiv: ChDIEU [in Ukrainian].
3. Drotianko, L., Yahodzynskyi, S. (2020). Mizhkulturna komunikatsiia i tolerantnist pered lytsem hlobalnykh zahroz [Intercultural communication and tolerance in the face of global threats]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, 1(31): 15-31 [in Ukrainian].
4. Creveld, M. Van. (2005). *Transformatsiya voyny* (The Transformation of War: The Most Radical Reinterpretation of Armed Conflict Since Clausewitz). Moscow: Izdatelstvo IRISSEN [in Russian].
5. Ozhevan, M.A., Dubov, D.V. (2017). *HomoexMachina. Filosofski, kulturno-hichni ta politychni peredumovy formuvannia konverhentnoho suspilstva* (HomoexMachina. Philosophical, Culturological and Political Preconditions for the Convergent Society Formation). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
6. Parakhonskyi, B.O., Yavorska, H.M. (2019). *Ontolohiia viiny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl* (Ontology of War and Peace: Security, Strategy, Meaning). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
7. Rosenstock-Huessy, E. (2002). *Velikie revolyutsii. Avtobiografiya zapadnogo cheloveka* (The Great Revolutions. Autobiography of a Westernman). Moscow: Bibleysko-bogoslovskiy institutsv. Apostola Andreyu [in Russian].
8. Eisenstadt, S.N. (1999). *Revolutsiya i preobrazovanie obshchestv. Sravnitelnoe izuchenie tsivilizatsiy* (Revolution and the Transformation of Societies: a comparative study of civilizations). Moscow: AspektPress [in Russian].

Б. А. Носач

РЕВОЛЮЦИОННОЕ ИЗМЕНЕНИЕ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ: ОТ ЛОКАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ К ЕДИНОМУ СОЦИОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТРАНСТВУ

В статье осуществляется попытка проанализировать концепции социальных изменений, в условиях постоянно функционирующих локальных конфликтов, в соответствии с их возможностями формирования единого социокультурного пространства. Доказывается необходимость согласования современных мировых и национальных тенденций социальных конфликтов с предыдущими для того, чтобы представить масштабы и логику действия каждого направления. В свою очередь,

революционное изменение действительности, несмотря на свой разрушительный характер, имеет в своей основе творческую составляющую, формирующую как особый тип человека, так и соответствующую его потребностям культурную среду. Таким образом, моделирование цивилизационных перспектив любой страны становится невозможным без постижения сущности самого социокультурного процесса развития, который основывается на традициях, национальной идентичности, принципах хозяйственной культуры и специфическом взаимодействии движущих сил социального развития.

Ключевые слова: социальные изменения, революция, локальные конфликты, социокультурное пространство, социум, цивилизация, мораль, трансформация войны.

B. Nosach

REVOLUTIONARY TRANSFORMATIONS OF REALITY: FROM LOCAL CONFLICTS TO UNIFIED SOCIOCULTURAL SPACE

Introduction. We can state that changes in human social life today are increasingly accelerating, so every country is facing the objective challenges of the globalization era. In such a situation, the process of finding out the sources, resources and methods of social transformations allowing to form safe measurements of improving the life of a planetary person in the XXI c. Taking into consideration mentioned above the relevance of the research topic is indisputable. **The aim and the tasks.** Socio-philosophical concepts of social change make it possible to study deep economic processes, to reveal the adequacy of its formulated structures to modern economic realities, to provide an epistemological interpretation and the possibility of predicting the transformation processes of the entire world community, and such questions today remain actual for research, therefore, this article is an attempt to analyze the revolutionary transformations of reality from the constantly present local conflicts to the formation of a single socio-cultural space. **Research results.** The research aim, along with attempts to identify the characteristics of the new way of life of the world community, find the following conditions: firstly, there is a need to resolve the historical and philosophical issue of harmonization of modern world and national trends of social conflicts with the previous ones in order to represent the scale and specific weight of each direction; secondly, it is stated that the revolutionary transformation of reality, like any human activity, is determined by cultural factors, it is determined by the ability and productivity of the efforts of the subject of social change; thirdly, revolutionary changes, despite the possibility of devastating destruction, are still creative in nature, and also contribute to the formation of a special type of personality and the cultural environment corresponding to his needs; forth: modeling the civilizational prospects of a country becomes impossible without studying the essence of the socio-cultural process of its people, based on traditions, national identity, principles of economic culture and a specific combination of driving forces of social conflict. **Discussion.** The first ideas on the problems of revolutionary changes and conflicts belong to such ancient philosophers as Plato, Aristotle, Seneca, as well as Renaissance thinkers as N. Machiavelli, T. More and Western European Philosophers T. Hobbes, J. Locke, J.-J. Rousseau and others. A special role within the context belongs to the Utopian Socialists H. de Saint-Simon, C. Fourier and R. Owen. The nature of revolutionary methods of social change is investigated by us on the example of both classical works (M. Bakunin, E. Durkheim, K. Kautskiy, O. Comte, K. Marx, V. Pareto, P. J. Proudhon, P. Sorokin, A. Tocqueville), and the works of modern researchers (E. Giddens, T. Parsons, J. Habermas, P. Shtompka). In domestic scientific research, the ideas regarding the interpretation of the concepts of social transformations are widely presented in the works of V. Andrushchenko, E. Gerasimova, L. Drotianko, B. Krymsky, M. Ozhevan, M. Popovich, V. Shevchenko and many others. **Conclusion.** Taking into account the equality of all people before the future, we can assert that the differences between people are manifested not in the sphere of limiting activities, but in the sphere of stratification of folk culture, expressed by the idea of "nation". The rise of Ukrainian thought to the level of understanding the world through the ideas of ethnocentrism confirms the modern procedure for recognizing the specifics of culture and the world role of different nations.

Keywords: social changes, revolution, local conflict, sociocultural space, society, civilization, morality, transformation of war.

УДК 17.024.1:340.122:34.03:340.111.5

Г. М. Парусова

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ

Інститут економіко-правових досліджень Національної Академії наук України

Анотація. У статті проводиться філософсько-правове дослідження принципу добросовісності, яке актуалізується особливою роллю оціночних категорій у цивільному праві. Показано, що зміст терміну «добросовісність» є предметом дискусії серед філософів права та юристів, як практиків, так і науковців. Наголошується на тому, що якщо добросовісність береться поза правового регулювання суспільних відносин, то вона залишається лише формальним принципом, абстракцією, яка може навіть служити інструментом для зловживань. Зроблено висновок, що «добросовісність» має статус не тільки морально-етичної, але й цивільно-правової категорії. Розуміння ж особливостей дії принципу добросовісності в культурі філософсько-правового та етичного мислення сприяє розвитку всієї системи позитивного права.

Ключові слова: філософія права, історія філософії, право як наукова дисципліна, принцип добросовісності, цивільне право, культура правових відносин.

Вступ

Сьогодні Україна з її прагненням вибудувати правову систему, яка б відповідала історичним викликам сучасності, вимагає ґрунтовних досліджень у сфері філософії права. Адже кожна людина є учасником правовідносин, реалізує права, виконує обов'язки згідно з правилами та нормами поведінки, що у своїй сукупності складають систему позитивного права. Проте часто у законодавстві можна зустріти поняття та категорії, які не є суто правовими. Так, згідно з Цивільним кодексом України, особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд, додержуючись при цьому моральних засад суспільства, загальних принципів цивільного

законодавства, якими, зокрема, є справедливість, добросовісність та розумність. Законодавець не розкриває сутності зазначених категорій, залишаючи тим самим місце для моралі, як більш глибокого регулятора суспільних відносин. Звідси – набуває значущості питання про необхідність втілення природного права у позитивному та включення у зміст останнього моральних аспектів, орієнтуючись на цінності свободи і гідного життя. Наслідком подібних міркувань, що мали місце в історії філософсько-правової думки, постає сучасне завдання – побудови всієї системи цивільного права, заснованої на моральних принципах поведінки учасників правовідносин. Отже, актуальність